

РЕЦЕНЗІЯ

**ПРОФЕСІЙНІ ІНФЕКЦІЙНІ ХВОРОБИ / Ю. І. КУНДІЄВ,
М. А. АНДРЕЙЧИН, А. М. НАГОРНА, Д. В. ВАРИВОНЧИК. –
К. : ВД «АВІЦЕНА», 2014. – 528 С.**

Як відомо, інфекційні захворювання можуть розповсюджуватися серед різних професійних груп населення, що потребує розробки відповідних цілеспрямованих заходів боротьби і профілактики.

До останнього часу ця тема висвітлювалася лише в поодиноких статтях та інструктивних матеріалах, а тому подавалася дуже розрізнено. Про відповідні монографії чи керівництва для лікарів, присвячені цій проблемі, годі було й говорити.

І тільки у 2014 році авторський колектив на чолі з академіком НАН та НАМН України, директором Інституту медицини праці НАМН України Юрієм Іллічем Кундієвим підготував капітальну працю „Професійні інфекційні хвороби”, в якій були узагальнені сучасні дані науки і світовий досвід боротьби в галузі професійних інфекцій.

Професійні інфекційні хвороби – це особливий напрямок епідеміологічних досліджень. Останнім часом накопичилося чимало інформації з цього питання. Однак висвітлення специфіки інфекційної патології у професійних групах під кутом професійного ризику ураження авторами монографії здійснено вперше в Україні.

У книзі висвітлено найважливіші інфекційні хвороби з акцентом на професійні аспекти проблеми. Це ВІЛ-інфекція, туберкульоз, гепатити В і С, бруцельоз, геморагічна гарячка з нирковим синдромом, еризипелоїд, кліщовий енцефаліт, ку-гарячка, Лайм-бореліоз, лептоспіроз, лістеріоз, орнітоз, сибірка, туляремія, ящур. Розділи побудовано в чіткій послідовності, для кожної нозології наведено відомості про актуальність захворювання, етіологію, епідеміологію, охарактеризовано клінічні прояви з елементами патогенезу, сучасну специфічну діагностику, роль професійних чинників у розповсюдженні інфекції, запропоновано профілактичні й протиепідемічні заходи. Характеристика нозологічної форми узагальнюється оцінкою проблеми у вигляді підсумків і пропозицій. Необхідно відзначити те, що інформаційний матеріал розділів базується на власних дослідженнях і даних великої кількості джерел літератури й діючих директивних документів. Їх перелік вміщує близько 1400 джерел. Видання може слугувати керівництвом для лікарів.

Насамперед автори висвітлюють проблему ВІЛ-інфекції. До груп професійного ризику інфікування ВІЛ віднесено медичних працівників (лікарі, стоматологи, середній медичний персонал, співробітники лабораторій і моргів, санітари, фармацевти,

студенти-медики тощо), поліцейських, пожежників та працівників служби порятунку, науковців з проблем ВІЛ-інфекції, виробників біологічних препаратів для діагностики, лікування та профілактики ВІЛ-інфекції/СНІДу, працівників будівництва, транспорту, енергетики, які мають тривалі відрядження, часто змінюють місця роботи та об'єкти праці, перукарів і косметологів, представників інших професій, робота яких пов'язана з порушенням цілісності шкіри та слизових оболонок. У цьому розділі зацікавлений читач відшукає міжнародні та адаптовані в Україні документи щодо ВІЛ-інфекції/СНІДу, почерпне цінну інформацію про принципи та політику профілактики інфікування ВІЛ на робочому місці, ризики професійного й непрофесійного зараження та керування ними. Детально висвітлено результати власних наукових досліджень професійного зараження працівників медичних закладів і шляхи подолання проблеми. У додатку книги наведена анкета опитування професійних контингентів.

Епідеміологічні особливості ВІЛ-інфекції значною мірою притаманні і для гепатитів В й С. Тому не тільки уможливується поєднання цих інфекцій, але й виникає потреба майже тотожних заходів боротьби і профілактики у професійних групах ризику, насамперед серед працівників медичної сфери. Відповідно гепатитам В і С автори приурочили окремий розділ книги, який включає докладні відомості про їх поширеність, у тому числі серед різноманітних груп працівників, пов'язаних з наданням медичної допомоги, профілактичні й протиепідемічні заходи.

Другий розділ присвячений туберкульозу. Як відомо, у світі туберкульоз є другою за значимістю причиною смерті від інфекційних захворювань, поступаючись лише ВІЛ-інфекції/СНІДу. Відрадно, що сьогодні в Україні на законодавчому та нормативно-правовому рівнях створені сприятливі умови для профілактики та боротьби з туберкульозом на робочому місці, які відповідають вимогам ВООЗ і МОП.

Оскільки передача мікобактерій туберкульозу становить реальну небезпеку, передусім у медико-санітарних установах, автори, спираючись на власні дослідження й наукові джерела, приділили велику увагу клініко-епідеміологічним особливостям професійного туберкульозу в працівників галузі охорони здоров'я, експертизі працездатності та професійного ґенезу туберкульозу.

В Україні, на відміну від ВІЛ-інфекції, немає достатньої нормативно-інструктивної та методичної бази щодо обов'язкового документального підтвердження професійного захворювання на вірусні гепатити медичних працівників. Інша проблема полягає в тому, що заходи з охорони праці часто формальні, а персонал недостатньо поінформований щодо потенційної небезпеки інфікування HBV/HCV та необхідності дотримуватися заходів безпеки при роботі з гострими, колючими, ріжучими та іншими медичними інструментами. Система реєстрації аварійних ситуацій в лікувально-профілактичних закладах України малоефективна. Крім того, лікарі практикують самолікування або лікуються у колег; багато хто з медичного персоналу боїться втратити роботу, тому й намагається приховати хронічну інфекційну патологію; останнім часом профілактичні медичні огляди є формальними або не проводяться взагалі; рівень соціального та матеріального забезпечення професійної втраченої працездатності працівників охорони здоров'я вкрай недостатній. Тому передусім необхідна розробка й впровадження нормативно-методичних та інструктивних документів, які б регламентували та регулювали основні положення щодо захисту медичних працівників від цих професійних інфекцій. У відповідному розділі монографії детально розглянуті конкретні заходи та сценарії поведінки щодо запобігання професійному зараженню збудниками гепатитів, що передаються через кров та інші біологічні середовища, сучасні рекомендації про пасивно-активну імунізацію після випадкового зараження кров'ю, що містить HBsAg, першочергові заходи з постконтактної профілактики при аварійних ситуаціях на робочому місці, які необхідно проводити згідно з діючим наказом МОЗ.

За певних умов, у тому числі й виробничих, збудник із популяції тварин може потрапити в організм людини й спричинити відповідний інфекційний процес. У таких випадках йдеться про професійні зоонозні інфекції, які висвітлені у четвертому розділі книги. Клініко-епідеміологічні спостереження у багатьох країнах свідчать про досить ви-

соку захворюваність на лептоспіроз тваринників і шахтарів, на бруцельоз – людей, які доглядають за тваринами або переробляють тваринницьку сировину, на Лайм-бореліоз – працівників лісового господарства тощо. Серед дванадцяти обговорюваних у монографії зоонозів лише бруцельоз офіційно визнаний за професійне захворювання, при якому держава бере на себе відповідальність за стан здоров'я працюючих у певній галузі народного господарства, забезпечує лікування і реабілітацію постраждалих. Відносно кожної нозологічної форми розроблено профілактичні та протиепідемічні заходи, спрямовані на всі три ланки епізоотичного та епідемічного процесів, для деяких використовується специфічна імунпрофілактика. Крім узагальнення відповідних відомостей, автори пропонують й основні складові стратегії профілактики професійних зоонозів на робочих місцях. Так, рекомендується розширити офіційний перелік зоонозів, які на державному рівні доцільно віднести до професійних – хвороба Лайма, лептоспіроз, ку-гарячка, орнітоз, ящур, сибірка тощо – у разі зараження на робочому місці, в умовах виробництва. Необхідно розробити рівні захисту персоналу від можливості зараження професійними зоонозами, а також впровадити нові ефективні засоби імунпрофілактики, налагодити співпрацю медичної і ветеринарної служб, постійний моніторинг епізоотичної та епідемічної ситуації на ендемічних територіях.

Важливо, що рецензована книжка може слугувати цінним посібником з епідеміології, бо несе нові сучасні дані про професійні інфекційні хвороби, має великий обсяг (528 сторінок), а також логічну структуру викладу. Без сумніву, ця праця зацікавить не тільки науковців і практикуючих лікарів-гігієністів, епідеміологів, інфекціоністів, лікарів загальної практики і сімейної медицини, на яких вона розрахована, але й буде корисною для викладачів профільних кафедр медичних університетів, слухачів факультетів післядипломної освіти, організаторів охорони здоров'я, інших фахівців медичного профілю.

*Професор кафедри соціальної медицини,
організації та економіки охорони здоров'я з
медичною статистикою
ТДМУ ім. І.Я. Горбачевського
проф. О.М. Голяченко*